

Слідчий здійснює діагностування: кримінальної ситуації на основі дослідження механізму злочину (способу підготовки, вчинення та приховування) за його відображеннями; слідчої ситуації на основі аналізу доказів, що є в його розпорядженні, характеристики учасників кримінального провадження з метою прогнозування перспектив її розвитку; причетності особи до вчиненого злочину за наявністю в її діях ознак позадоказової поведінки; позиції допитуваного, обшукуваного за характером його поведінки, довільними та мимовільними реакціями та ін.

Лит.: Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений. М., 1998.

В. А. Журавель.

ДІАГНОСТИКА НАРКОМАНІВ

ВІЗУАЛЬНА (грец. *δῖαγνώστικος* – здатний розпізнавати; лат. *visualis* – зоровий, видимий) – розпізнавання шляхом візуального спостереження інформативних ознак особи, у результаті аналізу яких можна дійти імовірного висновку, що дана особа може бути наркоманом. Д. н. в. проводиться шляхом візуального спостереження безпосередньо очима або за допомогою оптичних приладів. Включає декілька етапів (стадій): 1) розпізнавання – осн. увага звертається на пізнавальний бік особи, яка вивчається. На цьому етапі здійснюється різнобічне вивчення інформативних ознак, які спрямовані на візуальне виявлення осіб, які вживають наркотики; 2) розрізнення – етап діагностичного процесу, який включає в себе необхідним елементом виокремлення, диференціацію особи, яка встановлюється,

відмінність від подібних до неї; 3) визначення – характеризує кінцеву мету та заключний етап діагностичного процесу. Проводиться зіставлення типової інформації про наркоманів із наявними ознаками і на підставі аналізу сукупності ознак робиться імовірний висновок про те, що дана особа може бути наркоманом.

Виокремлюють три осн. стани, в яких може перебувати наркоман: 1) наркотичне сп'яніння (жарг. «хутар») – стан особи, яка вжила або якій увели наркотичний засіб, і вона відчуває його дію. Виявляються настороженість, підозрілість, нервозність, неприродна веселість, розв'язаність тощо; 2) абстиненція – стан, який виникає в особи внаслідок раптового повного або часткового припинення приймання наркотиків, які вона раніше вживала регулярно. Характерні прояви: головний біль, запаморочення, сухість у роті, тахікардія, інколи нудота, пригнічений настрій нерідко супроводжується думками про каяття, різка фізична слабкість, потреба у прийнятті наркотику, заляканість, тривожність, суїцидальні тенденції тощо; 2) інтермісія – період довгого утримання від вживання наркотиків, коли явище абстиненції відносно або повністю згладжене. У стані інтермісії наркомани, як правило, благодушні, неправильно оцінюють обстановку, при прояві до них недоброзичливості легко впадають в агресію.

Найбільш інформативними ознаками та напрямками Д. н. в. є: 1) мовна поведінка. У наркомана повільна мова, слова він розтягує, може декілька разів розповідати одне й те ж. У разі прийняття помірної дози в особи спостері-

гаються пожвавленість, дотепність та легкість у спілкуванні. Він може засинати у будь-якій позі та «клювати носом» (жаргонне «рубитись»), періодично прокидаючись. Наркоманів не влаштовує їх статус, тому в структурі мотивів присутній мотив самозначущості, він намагається не порівнювати себе з ін. наркоманами, вважає себе особливим; 2) невербальна поведінка – настороженість, підозрілість, нервозність, неприродна веселість виявляються в позах, жестах, міміці, пантоміміці. Характерною є більша активність жестикуляції рук, ніж мови. Погляд жорсткий, пронизуючий, оцінюючий. Очі звужені, червоні, але без ознак запалення, відсутні сльозовиділення. Зіниця під час сп'яніння незвичайно вузька, не розширюється у темряві, шкіра блідна й суха. Виявляється настороженість під час бесіди, наркоман пильно дивиться в очі, часто перед відповіддю прижмурується. Нервозність супроводжується активними рухами рук, кистей, пальців. До зовнішніх ознак, які можуть свідчити про вживання наркотиків, належать: носіння сорочок, футболки із довгими рукавами, які приховують сліди від ін'єкцій (уколів) у вигляді саден або рубців; 3) вживання жаргонних слів та виразів: «катюха», «косяк», «кокс», «клевер», «колеса», «марфуша», «розсипуха», «смолка», «травка», «черняшка», «ширка», «шмара» тощо. Така мова виступає певною психологічною характеристикою особи, дозволяє передбачати погляди, життєві цінності, ставлення до моралі й права та ін. Засмічення мови словами жаргону наркоманів стає частиною їх психології, який вільно або доволіно вживається в їх мові, а інколи

й повністю заповнює її. Жаргон наркоманів є багатішим та оригінальнішим у порівнянні зі сленгом «злочинців». Особи, які займаються наркобізнесом, мають тісний взаємозв'язок з організованою злочинністю, з «злочинцями в законі», де спілкування більше будується на жаргоні, жестах та умовних знаках; 4) татування наркоманів виділяються із загального середовища злочинців особливими витатуйованими знаками: малюнками маку, шприців, пігулок, ампул та ін. Нерідко за малюнком татування можна дізнатись про групу крові та резус-фактор. Для приховування своїх настанов деяким витатуйованим аббревіатурам, які мають місце у кримінальному середовищі, вони придумують ін. значення: «БОНС» («Был Осужден Народным Судом») – («Берегись Осуждения, Наркоман Свободный») та ін. Татування, як правило, має змістове навантаження, може вказувати на статус у кримінальному середовищі, характер злочинної діяльності, кількість «відсидок», «спеціалізацію» наркомана, його групу крові. Звичайно, не кожну з цих ознак можна тлумачити однозначно, але у сукупності вони стають визначальними. Д. н. в. має орієнтовний характер і тактичне значення для проведення слідчих (розшукових), НСРД, оперативно-розшукових заходів, прогнозування поведінки таких осіб, особливостей одержання від них інформації та використання її в процесі розслідування злочинів.

Лит.: Алферов Ю. А. Жаргон и татуировки наркоманов в ИТУ. Домодедово, 1992; Скрыпников А. И., Логовский А. Ю., Бегунова Л. А. Значение поведенческих реакций для экспресс-оценки его психоло-

гических особенностей. М., 1995; Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений. М., 1998; Энциклопедия юридической психологии / под общ. ред. А. М. Столяренко. М., 2003; Комисарова Я. В., Семенов В. В. Особенности невербальной коммуникации в ходе расследования преступлений. М., 2004.

В. М. Шевчук.

ДІАЛОГ – вид обміну інформацією між двома особами, як правило, в усній формі. Є можливим за наявності та участі в ньому двох осіб. Головним криміналістичним значенням Д. є можливість проведення Д. при спілкуванні слідчим з різними особами в цілому, та, особливо, при проведенні слідчим допиту певних осіб конкретно.

М. В. Костенко.

ДІЗНАННЯ – заснована на законі правозастосовна діяльність, спрямована на виявлення, попередження та розслідування кримінальних проступків (ст. 215 КПК України). При здійсненні Д. співробітники оперативних підрозділів користуються повноваженнями слідчого органу досудового розслідування (ст. 298 КПК України). Д. починається після надходження матеріалів до співробітників оперативних підрозділів. Керівник органу досудового розслідування вивчає інформацію, що надійшла до нього, визначає правову кваліфікацію кримінального проступку із посиланням на статтю закону та доручає проведення Д. слідчому або співробітнику оперативного підрозділу. Під час проведення Д. громадяни мають можливість користуватись такими ж правами учасників кримінального прова-

дження, які передбачені КПК України під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у цілому. При Д. потерпілий набуває передбачених ст. 56 КПК України прав відразу після подачі заяви про визнання його потерпілим. Після цього особі вручається пам'ятка про процесуальні права і обов'язки потерпілого, що є письмовим підтвердженням набуття статусу потерпілого. При здійсненні Д. по кримінальних проступках до підозрюваного можуть обиратись запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання чи особистої поруки. Указані запобіжні заходи обираються слідчим суддею у випадках, передбачених КПК України. При здійсненні Д. кримінальних проступків забороняється проведення НСРД. Під час Д. слідчий може використовувати такі слідчі (розшукові) дії: 1) допит (у т. ч. у режимі відеоконференції); б) пред'явлення для впізнання; в) обшук; г) огляд; г) слідчий експеримент; д) призначення експертизи. Після закінчення Д. можливе прийняття судового рішення у спрощеному порядку, без проведення судового розгляду. Для цього на завершальному етапі Д., під час складання обвинувального акта слідчим, його затвердження та надсилання до суду прокурором, останнім вноситься відповідне клопотання. Таке клопотання вноситься лише за умови, що підозрюваний беззаперечно визнав свою провину, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден із розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду. Після закінчення проведення Д. можуть бути укладені угоди про примирення

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018